

## CONSIDERAȚII PRIVIND PROBLEMELE TERMINOLOGICE ALE ASPECTUALITĂȚII ÎN LIMBA GERMANĂ

*Elvira GURANDA*

*Catedra Filologie Engleză*

The article investigates the German scholars' opinions on the functional-semantic category of aspectuality and its basic concepts in German language.

The author describes the way the category of aspectuality is treated in linguistics, distinguishing basic components of this category: aspect and the mode of action. It also demonstrates the influence of Slavic studies research of aspectuality issue on German scholars' theories of aspectuality in German language. This study reveals the rich spectrum of concepts on modes of action classification possibilities in German language and some of them are highlighted.

În ultimele decenii, problema privind organizarea și funcționarea vorbirii, studierea modului și caracterului desfășurării acțiunii în enunțare a devenit o preocupare constantă în mediul lingviștilor. Acest interes a servit drept imbold la dezvoltarea aspectualității, pe care Iu.Maslov o definește ca ramură a științei despre structura și semantica gramaticală a limbii ce studiază categoria aspectului verbal (în terminologia internațională „aspect”) și, mai pe larg, toată sfera aspectualității [1]. Precum se știe, sfera aspectualității include categoria gramaticală a aspectului și noțiunea de mod de acțiune, care sunt într-o corelație strânsă în plan funcțional-semantic. Cu studierea acestor probleme în diferite limbi s-au ocupat zeci de cercetători: Bondarko (1967), Schmidt (1973), Avilova (1976), Maslov (1984), Schwall (1991), Ehrich (1992), Nubler (1992), Trost (1994), Jung (1996), Breu (2000), Gruber (2000) și alții. Totuși, până în prezent, lingviștii au diverse opinii privind noțiunile de bază ale aspectualității: aspect și mod de acțiune.

Categoria aspectualității este frecvent studiată ca una dintre componentele complexului universal aspectual-temporal ce caracterizează specificul desfășurării acțiunii verbale. După Iu.Maslov (1984) și A.Bondarko (1983, 1987), aspectualitatea, fiind una dintre cele mai răspândite categorii în limbile lumii, posedă un caracter mai universal decât categoria temporalității. A.Bondarko, elaborând teoria gramaticii funcționale, concepe aspectualitatea în plan larg și include în această noțiune nu doar categoria gramaticală a aspectului, dar și alte mijloace ale limbii ce exprimă sensuri aspectuale în vorbire, în context. Deci, după A.Bondarko, aspectualitatea poate fi concepută nu doar ca indiciu categorial semantic, prin care se caracterizează desfășurarea acțiunii în timp, dar și ca câmp funcțional-semantic (CFS) constituit conform acestui criteriu [2].

Câmpul funcțional-semantic prezintă în sine sistemul mijloacelor morfologice, sintactice, lexicale și de derivare ale limbii ce au o funcție comună și se bazează pe o anumită categorie semantică. Așadar, o anumită categorie semantică sau un invariant semantic, îmbinând mijloacele limbii de diferite niveluri și condiționând interacțiunea lor, formează baza câmpului funcțional-semantic. Categoria semantică complexă a aspectualității, indicând particularitățile desfășurării și distribuirii acțiunii în timp, îl caracterizează după asemenea parametri semantici, precum *durata acțiunii*, *multiplicitatea*, *faza*, *rezultatul și intensitatea acțiunii*.

Modurile de exprimare de diferite niveluri ai parametrilor semantici, care constituie categoria aspectualității, pot fi analizate în calitate de câmp funcțional-semantic (CFS) cu o structură complicată, constituită din nucleu și periferii. În centrul, în nucleul CFS al aspectualității, se situează verbul ce exprimă diferite sensuri aspectuale cu ajutorul mijloacelor sale morfologice, sintactice, de derivare și lexicale. Periferia CFS a aspectualității o constituie diverse mijloace lexicale, de exemplu: adverbele temporale, grupele prepoziționale, expresiile frazeologice ș.a. Mijloacele de exprimare a aspectualității, ale nucleului și cele periferice, formează modul de exprimare a sensurilor aspectuale, completându-le și concretizându-le.

Noțiunile de bază ale aspectualității sunt aspectul și modul de acțiune (Aktionsart). Considerăm că pentru concretizarea bazei teoretice a oricărei cercetări în domeniul aspectualității sunt necesare determinarea și delimitarea acestor categorii.

Aspectul este categoria care poate fi stabilită în diferite limbi, precum timpul și modul. După A.Bondarko, aspectul este o categorie funcțional-semantică ce caracterizează desfășurarea acțiunii și se exprimă prin mijloace morfologice, de derivare și lexicale [3]. Bernard Comri a formulat astfel o definiție generală a aspectului: „aspectele – diverse moduri de analiză a structurii temporal-interne a situației” [4].

Pentru prima dată, problemele aspectului, precum și definiția acestuia, au fost fundamentate în cercetările lingviștilor slavi, deoarece în limbile slave aspectul este o categorie gramaticală. În limba rusă, de exemplu, contrapunerea aspectului perfectiv celui imperfectiv este strict gramaticalizată, și anume: categoria aspectului trebuie să se exprime în orice formă verbală.

Noțiunea de aspect, caracteristică limbii ruse, a fost tradusă în limba franceză prin cuvântul „aspect”. N.Greci (1829), traducând gramatica rusă în limba franceză, întrebuițează acest termen pe larg, concepând prin el nu doar aspectul morfologic, dar și diverse fenomene ale limbii, care mai târziu în lingvistica generală sunt denumite „mod de acțiune”. K.Brugmann (1904) introduce noțiunea de „Aktionsart”, prin care denumește anume modul de desfășurare a acțiunii verbale.

Pentru prima dată, o distincție principială între noțiunile „aspect” și „mod de acțiune” își găsește reflecție în lucrările lui S.Agrell. Cercetătorul semnifică prin termenul „mod de acțiune” funcțiile semantice ale verbelor prefixate (la fel și unele verbe neprefixate, precum și formațiunile sufixale), care precizează modul de realizare a acțiunii [5].

În aspectologia modernă, noțiunile „aspect gramatical” și „mod de acțiune” reprezintă părți componente ale categoriei aspectualității și sunt strict delimitate.

În lingvistică sunt prezentate diverse puncte de vedere referitor la esența aspectului gramatical: este oare aspectul gramatical gramaticalizat prin exprimarea acțiunii perfective ori imperfective, sau aspectul este, în general, orice caracteristică gramaticalizată a modului de desfășurare a acțiunii? În dependență de conceperea esenței aspectului gramatical se evidențiază, de regulă, două păreri fundamentale.

Unii lingviști, precum N.Avilova, V.Vinogradov, A.Leonard, C.Fuks, consideră că esența aspectului constă în exprimarea opoziției: atingerea sau neatingerea unei limite abstracte la desfășurarea acțiunii. Aspectul perfectiv denotă că această limită este atinsă, și anume – că acțiunea este terminată, iar aspectul imperfectiv are sensul neatingerii limitei abstracte, deci indică neterminarea acțiunii. La determinarea esenței aspectului V.Mighirin aplică noțiunea de cuprindere completă sau incompletă a obiectului în acțiune. Cercetătorul definește trecerea acțiunii de la o stare la alta prin cuprinderea sau necuprinderea unui ciclu anumit [6]. Aplicând noțiunea de limită, lingviștii pun frecvent semnul egalității între limita și granițele procesului. Totuși, limita internă a acțiunii presupune limita după care acțiunea, iepuizându-se, se termină. Această limită are parametrii cantitativi, calitativi și spațiali ai obiectului, asociați cu el. Diferențierea după acest criteriu prezintă în sine aspectualitatea *calitativă*.

Pentru reprezentanții celui de-al doilea punct de vedere, esența aspectului constă în exprimarea integrității sau neintegrității acțiunii (Iu.Maslov, A.Bondarko, M.Șeleakin, A.Isacenko, N.Telin, H.Melig). Aspectul perfectiv indică integritatea acțiunii, iar cel imperfectiv – neintegritatea acțiunii. După H.Melig, esența diferenței aspectuale se determină prin marcarea deixisului extern sau intern. Marcantul celui dintâi este aspectul perfectiv, fiind determinat de indiciul pozitiv de integritate, iar pentru cel de-al doilea marcantul este aspectul imperfectiv, condiționat de indiciul negativ al integrității [7].

Conform savantului A.Bondarko, sensul de integritate și atingerea limitei sunt în corelație și se condiționează reciproc [8]. Integritatea acțiunii înseamnă continuitatea procesului de desfășurare a acesteia. Spre deosebire de forma aspectului perfectiv, forma aspectului imperfectiv exprimă durata nelimitată a unui proces unitar. Diferențierea după acest criteriu prezintă în sine aspectualitatea *cantitativă* [9].

Aspectualitatea calitativă și cantitativă denotă caracteristicile fundamentale ale câmpului funcțional-semantic al aspectualității, ai cărui componenți corespund acestor două criterii.

Cercetările slaviștilor referitor la problemele aspectualității, diferențierea categoriilor „Aspect” și „Aktionsart” au avut o mare influență la interpretarea acestor categorii de către lingviștii germani. Datorită faptului că la determinarea categoriei aspectului slaviștii indicau prezența noțiunii de limită pentru aspectul perfectiv și lipsa acestei limite pentru aspectul imperfectiv, germaniștii au aplicat-o și pentru limbile germanice. Păreră că în limbile germanice sensurile aspectuale sunt „absorbite” de categoria timpului și reflectă împreună complexe temporal-aspectuale nu a avut inițial succes în discuțiile despre evidențierea în limba germană a categoriei gramaticale a aspectului. Astfel, J.Grimm, V.Streitberg, L. Zütterlin, O.Behagel și M.Deutschbein recunoșteau prezența aspectului în limba germană și raportau verbele „perfective” de tip *kommen, verblühen* la verbele aspectului perfectiv, iar cele „imperfective” de tip *gehen, blühen* – la verbele aspectului imperfectiv. R.Mureasov explică această interpretare greșită în baza extrapolării termenilor aspectologiei rusești în sistemul verbului german [10]. După părerea lui Iu.Maslov, acești lingviști „nu au

remarcat diferența esențială de conținut dintre perfectivitatea și limita acțiunii verbale în limbile germanice și în baza aceasta se recunoștea existența aspectului în limba germană”. Despre interpretarea eronată a lui W.Streitberg și a adeptilor săi menționau în lucrările lor B.Delbrück (1987) și alți cercetători. Totuși, încă timp îndelungat, mulți germaniști refereau limba germană la limbile ce posedă categoria aspectului. Încheierea acestor dezbateri s-a produs prin lucrarea lui E.Hollmann (1937), în care se nega prezența aspectului în limba germană, dar se evidenția noțiunea de mod de acțiune (Aktionsart). O diferențiere evidentă între noțiunea de aspect și cea de mod de acțiune (Aktionsart), făcută de S.Agrell, a impulsat studiul detaliat al modurilor de acțiune în limba germană.

Totuși, concepțiile germaniștilor privind oportunitatea evidențierii modurilor de acțiune în limba germană, clasificarea lor și modurile de exprimare diferă considerabil de la o opinie la alta. Unii negă existența, în limba germană, nu doar a categoriei aspectului, dar și a categoriei „Aktionsart” (Steinitz 1981); alții pun la îndoială necesitatea evidențierii modurilor de acțiune în limba germană (Glinz, 1961; Balin, 1969; Brinkmann, 1971). H.Brinkmann, de exemplu, presupunând că în limba germană lipsește sistemul mijloacelor de exprimare ale aspectului, introduce noțiunea de „Sehweisen” (punct de vedere) [11]. La un alt punct de vedere aderă cercetătorii P.Polenz, V.Flämig și alții, care nu doar că recunosc prezența acestor mijloace de exprimare ale aspectului în limba germană, dar și consideră că modurile de acțiune sunt pe cale să se gramaticezeze (auf dem Wege, Grammatik zu werden) [12].

După conținutul său, G.Paul consideră categoria „Aktionsart” apropiată de categoria aspectului proprie verbului în limbile slave și, ca rezultat, diferențiază în limba germană două tipuri și două grupe de verbe: verbe *perfective* (perfektivische Verben und perfektive Aktionsart) și verbe *imperfective* (imperfektivische Verben und imperfektive Aktionsart) [13].

O interpretare explicită a problemei aspectualității în limba germană o atestăm la S.Andersson (1972). Ca și Agricola (1970), S.Andersson întrebuițează pentru ambele categorii, *Aktionsart* și *Aspect*, o noțiune generală de „Aktionalität”. Prin urmare, deducem înrudirea între categoriile *Aktionsart* și *Aspect*. După S.Andersson, indiciul categoriei *Aktionsart* este „Grenzbezogenheit”. Astfel, de exemplu, lingvistul atribuie verbul *trennen* verbelor perfective (grenzbezogenen), întrucât acțiunea exprimată de verb tinde spre o limită oarecare (Grenze), după care vine starea de „des Nicht-mehr-Zusammenhängens” („separării”). Verbul *tragen*, dimpotrivă, este verb imperfectiv, deoarece acțiunea exprimată de el nu este îndreptată spre atingerea limitei, deci acțiunea nu poate fi considerată terminată („terminativ”). Aceasta, însă, nu exclude ideea că, într-un anumit context, acest verb poate exprima o acțiune terminată. După indiciul „Grenzbezogenheit”, S.Andersson subdivizează verbele în trei grupe [14]:

a) din prima grupă fac parte verbele lexematice *perfective* (lexematisch grenzbezogene), adică verbele care indică, indiferent de contextul acțiunii, o oarecare limită și care tind spre atingerea unui scop, de exemplu: *trennen, abschreiben, eintreten, weggehen, sterben*. Verbele care exprimă modurile de acțiune faziale (Phasenaktionsarten) formează subgrupa verbelor lexematice perfective.

b) a doua grupă este constituită de verbele lexematice *imperfective* (lexematisch nicht grenzbezogene), care determină acțiunea ce nu are limită, de exemplu: *arbeiten, suchen, lieben, schlafen, sitzen*;

c) a treia grupă include verbele lexematice *neutrale*, care, în dependență de context, pot indica atât perfectivitatea, cât și imperfectivitatea acțiunii, de exemplu: *bauen, fahren, fliegen, gehen, kriechen*.

Cazurile când indiciul „Grenzbezogenheit” al verbelor lexematice neutrale sau al verbelor imperfective se manifestă în context sunt numite de S.Andersson „reaktionelle Grenzbezogenheit”, și aceasta apare la întrebuițarea verbului lexematic neutral însoțit de un complement „Ergänzung”, de exemplu: *ein Haus bauen, Eier kochen, in die Stadt fahren*. „Reaktionelle Grenzbezogenheit” este posibilă și pentru verbele lexematice imperfective.

Același S.Andersson analizează, în mod analogic cu categoria „Aktionsart”, în limitele noțiunii generale „Aktionalität”, și categoria „Aspekt”. Dacă la determinarea noțiunii „Aktionsart” decisivă este dihotomia grenzbezogen/ nichtgrenzbezogen (perfectivitate/imperfectivitate), atunci pentru caracteristicile categoriei „Aspekt” germanistul consideră determinant indiciul de atingere sau de neatingere a limitelor acțiunii („Erreichung”/ „Nichterreichung” einer Grenze der Handlung), în conformitate cu delimitarea verbelor în perfective și imperfective. Astfel, S.Andersson transpune categoria „Aspekt” din limba rusă în limba germană, ceea ce se explică prin orientarea practică a cercetării, având ca scop redarea aspectului rusesc prin mijloacele limbii germane.

Deși majoritatea germaniștilor înțeleg prin categoria Aktionsart caracteristica desfășurării procesului în raport cu timpul și conținutul, nu există o clasificare unică a modurilor de acțiune în limba germană. Astfel, M.Deutschbein și H.Renicke, în dependență de caracteristicile desfășurării procesului, clasifică verbele în: *inchoative* (Inchoativum/ Ingressivum), *progresive* (Progressivum), *continuative* (Kontinuativum), *concluzive* (Konklusivum), *efective* (Effektivum) și *rezultative* (Resultativum) [15,16].

Analizând categoria „Aktionsart” drept caracteristică a procesului după conținut, W.Jung evidențiază următoarele grupe de verbe:

- *cauzative* (kausative oder faktive Verben), de exemplu: *sprengen, verschwenden, senken*;
- *iterative* (iterative oder frequentative Verben), care indică repetarea periodică a procesului, de exemplu: *flattern, streicheln, plätschern*;
- *diminutive*, care indică diminuarea acțiunii, de exemplu: *lächeln, tänzeln, hüsteln*;
- *intensive*, de exemplu: *saufen, sausen, rasen* [17].

G.Helbig, concepând prin „Aktionsart” desfășurarea evenimentelor, diferențiază procesele în raport cu timpul (început, continuare, stare tranzitivă, desăvârșire și sfârșit). La fel ca și W.Jung, gramatistul analizează și partea de conținut a celor întâmplate (îndemn, intensitate, iterativitate și diminuitate). Cu referire la natura „Aktionsart”, G.Helbig împarte toate verbele în două grupe mari gramaticale: *durative* (imperfective) și cele *perfective*. Primei grupe (durative/imperfective) gramatistul atribuie verbele care indică procesul celor ce se întâmplă sau mersul întâmplării, fără indicarea restricțiilor temporale, de exemplu: *arbeiten, schlafen, blühen*. Verbele perfective limitează mersul procesului după timp sau reflectă trecerea de la o acțiune la alta, de exemplu: *aufblühen, verblühen, einschlafen* [18].

În general, concepțiile cercetătorilor germaniști în ceea ce privește delimitarea modurilor de acțiune faziale de cele nefaziale coincid. O asemenea delimitare a modurilor de acțiune o atestăm la I.Erben, care clasifică sensurile acționale după cum urmează: *începutul acțiunii* (Beginn), *durata* (Dauer), *desăvârșirea* (Vollendung), *intensitatea* (Intensivität) și *iterativitatea* (Wiederholung) [19].

Principiul divizării modurilor de acțiune în *faziale* și *nefaziale* îl aplică și W. Flämig [20]. Cercetătorul atribuie modurilor de acțiune faziale cel durativ, atunci când durata acțiunii nu este limitată în timp, și cel terminativ, caracterizat prin limitarea duratei în timp sau prin trecerea într-o altă stare. W.Flämig diferențiază modul de acțiune terminativ la faza incipientă și la cea finală ale acțiunii. Începutul și sfârșitul fazei poate apărea brusc (Ingressivum: *entflammen*, Egressivum: *platzen*) sau gradual (Inchoativum: *verblühen*, Konklusivum: *verblühen*). Modul de acțiune ce indică un rezultat este numit de W.Flämig „Effektivum”, de exemplu: *erschlagen*. Germanistul divizează modurile de acțiune nefaziale în *iterative* (Iterativum) – *flattern*; *intensive* (Intensivum) – *schnitzen* și *diminutive* (Diminutivum) – *lächeln*. Abordarea de către W.Flämig a conceptului despre modurile de acțiune și clasificarea lor a fost preluată și expusă în gramaticile limbii germane Helbig & Buscha (1972) și Heidolph, Flämig & Motsch (1981).

În „Aspectologia comparată a limbilor ruse și germane” (1979) sub redacția lui B.Balin, autorii, de asemenea, se bazează pe corelația dintre sensurile faziale ale modurilor de acțiune, care, la rândul lor, interacționează cu indicele universal semantic perfectiv/imperfectiv [21].

Studierea minuțioasă a surselor științifice axate pe problema aspectualității în limba germană ne permite să concluzionăm că dintre aceste două componente de bază ale categoriei funcțional-semantice ale aspectualității, „Aspekt” și modul de acțiune (Aktionsart), anume ultima se află în centrul atenției germaniștilor. Spectrul mare de concepte despre modurile de acțiune/Aktionsarten, clasificarea lor, propusă în lingvistica germană despre aspectualitate, este prezentată pe larg: de la grupele de verbe pur *semantice* până la cele *categorial-aspectuale*. Diversitatea opiniilor referitor la modurile de acțiune/Aktionsarten se explică prin natura plurivalentă a obiectului. Încercările de a deduce o clasificare unică a modurilor de acțiune duc la reflectarea neclară a realității lingviale, deoarece eliminarea ambiguităților are loc în cadrul macrocontextului, adică nu în cadrul frazei, ci în afara limitelor ei [22].

#### Referințe:

1. Маслов Ю.С. Очерки по аспектологии. - Ленинград: Изд-во. ЛГУ, 1984/2004, с.5.
2. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализация. Таксис. - Москва: УРСС, 2001, с.84.
3. Бондарко А.В., Буланин Л.Л. Русский глагол. - Ленинград: Просвещение, 1967, с.50.
4. Comrie B. Aspect. - Cambridge: Cambridge University Press, 1976, p.3.

5. Агрелль С. О способах действия польского глагола // Вопросы глагольного вида / Под ред. Ю.С. Маслова. - Москва: Изд-во иностранной литературы, 1962, с.36.
6. Мигирин В.Н. Язык как система категорий отображения. - Кишинэу: Штиинца, 1973, с.144.
7. Мелиг Х.Р. Семантика предложения и семантика вида в русском языке // Новое в зарубежной лингвистике. - Москва: Прогресс, 1985. - Вып. XV, с.228.
8. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. - Ленинград: Наука, 1983, с.123.
9. Маслов Ю.С. Русский глагольный вид в зарубежном языкознании последних лет // Вопросы русской аспектологии. Семантика и функционирование категории вида русского языка. - Тарту, 1978, с.23.
10. Мурясов Р.З. Некоторые проблемы контрастивной аспектологии // Вопросы языкознания. - Москва: Наука, 2001, № 5, с.96.
11. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung. – Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1971, s.242-248.
12. Ризаев Б.Х. Проблемы немецкой аспектологии. - Ташкент: Укитувчи, 1988, с.34.
13. Paul H. Deutsche Grammatik. Bd. 3, 4, 5. - Halle/Saale: Niemeyer, 1957.
14. Andersson S.G. Aktionalität im Deutschen. I. Teil: Die Kategorie Aspekt und Aktionsart. - Uppsala, 1972, s.33.
15. Deutschbein M. Grammatik der englischen Sprache auf wissenschaftlicher Grundlage. 16. - Heidelberg: Quelle Meyer, 1962.
16. Renicke H. Grundlegung der neuhochdeutschen Grammatik. Zeitlichkeit – Wort und Satz. - Berlin: Schmidt, 1962.
17. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. - Leipzig: VEB Bibliogr. Inst, 1966, s.252.
18. Helbig G. Kurze deutsche Grammatik für Ausländer. - Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1997, s.31.
19. Erben J. Abriss der deutschen Grammatik. - Berlin: Akademie Verlag, 1966, s.22-27.
20. Flämig W., Heidolph K. E. Grundzüge einer deutschen Grammatik. - Berlin: Akademie Verlag, 1981, s.276-277.
21. Ризаев Б.Х. *Op. cit.*, p.37.
22. Колшанский Г.В. Контекстная семантика. - Москва: Наука, 1980, с.54.

*Prezentat la 30.05.2012*